

Sermaye ve Mühendislik...

EMO-Genç Yaz Eğitim Kampı'nda gerçekleştirilen Sermaye ve Mühendislik başlıklı söyleşiye konuşmacı olarak katılan Ahmet Öncü ve Ahmet Haşim Köse'nin konuşmalarından derlenen özete Bültenimizde yer veriyoruz

Ahmet Öncü : Bireyin üretim araçlarıyla ilişkisi, o toplulukta, o toplumda, karar süreçlerinde ne kadar etkin olabileceğini, ne kadar belirleyici olabileceğini belirliyor. Sürecin içine girdiyseniz, o toplumun egemen sınıfının ideolojisine, ister bilinçli, ister bilinçsiz, üretime katılıyorsunuzdur.

Bu açıdan, mühendisler de bu durumdan ayrı değildir. Çünkü teknik alana yönelik hem düşünce, hem de pratik bir faaliyet içerisinde olduğuna göre, mutlaka içinde yer aldıkları sermaye sınıfının egemen olduğu; yani üretim araçlarında mülkiyetin sermaye formunda olduğu toplumun içerisine yerleşmiş insanlar olarak, bu kapitalist sistemin sürdürülmesinde ideolojik bir işlev görecekler ve ona karşı cephelebileceklerdir.

Sermaye, bir toplumsal ilişki. Ama maalesef, içinde yaşadığımız gerçeklikte, biz, her insan ilişkisini nesnelere arası ilişki olarak gördüğümüzden, sermayeyi makine, teçhizat gibi sanıyoruz. Hayır. Sermaye, bir başkasının emeğine el koyabilme kapasitesidir!

Sermaye, bir başkasının emeğine el koyabilme kapasitesinin var olduğu bir toplumda zenginliğin sürekli sermaye şeklinde, büyümek üzere üretildiği bir toplumdur. Sermaye, insan emeğinin ürettiği değer hareketidir, bir üretimdir. Bir

de kendisini sürekli büyüten, yani yaratılan zenginliğin tekrar sermayeye ve daha büyük sermayeye dönüştüğü bir ilişkidir. Dolayısıyla da kapitalist toplumun tarihi, sermayenin büyümesinin tarihidir. Biz buna "Sermaye birikim süreci" diyoruz. Bu büyüdüğü sürece de, toplumun çok az bir kesimi, çok büyük bir kesiminin emeği üzerinde konfor tesis eder. Yani sermaye bir şekilde kendisini büyütürken, ona bağlı bir başka insanlığı büyütüyordur.

Sermaye için, üretimin kullanım değeri önemli değildir. Sermayedar, sermayesinin en yüksek hangi üründe, hangi üretimde getirisini en çoklaştıracığı, maksimize edeceğiyle ilgilidir. Dolayısıyla da hep esnek kalmak ister. Başından beri esnektir sermaye. Post-fordizm çıkmıştır 90'larda. Sermaye, büyüyüp birikerek koskoca bir dünyaya dönüşürken, küresel bir sisteme dönüşürken, hep esnek kalmıştır. Bu da şunu gösteriyor: Kullanım değerine kayıtsızdır sermaye. Mühendislik öyle bir şey olabilir mi?! Ama sermayeye hizmet eden mühendis, sonunda bunu kabul etmek zorunda mıdır, değil midir? Bunu düşünelim.

Kapitalist toplumun amacı

değişim değeri üretmektir; sermayeyi sürekli büyütme ve toplumun üzerinde mülkiyet dolayısıyla bir tahakküm kurmak. Kullanım değerleri amaç olsaydı, üretimin amacı insan olacaktı. Belki o zaman bu çevresel facialar da olmayacaktı, bu kadar insanın maruz kaldığı bu sömürü tarzı olmayacaktı. Bunların hepsi, insanın hiçbir zaman amaç olmadığı bir toplumda mümkün olabilir.

İçinde yaşadığımız toplumda en önemli değerlerden bir tanesi rekabettir. Yarışmacı bir toplumdur kapitalist toplum. Gerçek rekabet üretim alanında sürüyor, sizi ilgilendiren alanda sürüyor. Bir hissenin gerçek değerini ne belirliyor; o hissenin temsil ettiği şirketin kârları belirliyor. O kârları emek belirliyor. Emeği ne kadar iyi sömürüyorsan, orada kâr vardır. O emeğin daha fazla sömürülmesi için üretim sürecini iyi örgütlemek gerekiyor. Kim yapıyor bunu? İşte, mühendis bu! Sermaye, senin ne kadar iyimser olduğuna, insanları nasıl sevdiğine bakmaz. İyi sömürten mühendis, sömürmeye elveriyorsan, en iyi mühendis sensin! Mühendis, insana hizmet etmiyor, bir şeye hizmet ediyor;

kendini büyüten canavara hizmet ediyor, sermaye canavarına. Amaç nedir; her zaman üretimi yoğunlaştırmak, her zaman daha az emekle daha çok yoğunlaştırılmış değer üretmek.

“Sermaye, ürettiği nesnenin faydasına kayıtsızdır”. Çalıştırdığı insanın bilgisine, becerisine, değerlerine, dünya görüşüne de kayıtsızdır. Ama kayıtlı olduğu bir şey var; ondan elde edebileceği en fazla değer. Böyle olduğu zaman şunu isteyecektir: “Daha çok çalışın, daha az alın.” Bu süreç nasıl gerçekleşecek? Öyle ya da böyle, üretim ve organizasyon yapılarında sürekli daha fazla rasyonalizasyona gidilecektir. Rasyonalizasyon zaten mühendislik işidir. Tek tek işletmeler düzeyinde mühendisler bu görev verilecektir. Sonuçta, o rasyonalizasyonu gerçekleştirebilenler, emekten elde edilen verili artık değeri arttıranlar yaşayacaklardır. Rekabette yaşayamayanlar piyasa dışına itilecektir. Karşımızda duran süreç giderek derinleşecektir. Zaten bu dönemde reel ücretler düşecektir. O reel ücretlerdeki düşüşten mühendisler de payını alacaktır ve işsizlikten de payını alacaktır; çünkü değersizleşme dediğimiz süreç sürecektir. Yani kapitalizm, şu anda mevcut olan birtakım üretim kapasitelerini devre dışı bırakacaktır, değersizleştirecektir. Bu, mühendisler için işsizlik anlamına gelir, daha fazla mühendis işsiz kaldığı zaman mühendislik ücretinde de daha fazla düşüş olacaktır anlamına gelir. Ama bu, mühendisliğin daha çok gelişmeyeceği veya üretime daha fazla katkı yapmayacağı anlamına gelmez. Daha çok çalışacaklar, daha az alacaklar.

Bir sosyolog olan Marx Weber şunu söylemiştir: “Bütün

örgütlenmeler içerisinde, modern çağda, kapitalist toplumda en rasyonel olan örgüt tarzı kapitalist şirkettir.”

Sermaye, ürettiği varlığın, metanın bize ne fayda sağlayacağına kayıtsızdır. Onun kurduğu toplumun üyeleri olarak bizler de giderek her şeye, özsel olarak değerine kayıtsız oluruz. Sermaye toplumunda yaşamının anlamı budur. **Sermayeye karşı çıkmak, sömürüye karşı çıkmaktır, ama asıl olarak insanın insana kayıtsızlığına karşı çıkmaktır.**

Mühendisler olarak, buradan kendi adınıza soru çıkartabilirsiniz. Niye mühendislik yapacağım; insan için mi yapacağım, üretim için mi yapacağım? Üretim için mühendislik olmaz. Çünkü ben, “Bunu niye ürettin?” diye sorarım. Neye yarayacak, yararı ne?

İnsanlık için düşünülecek iki durum var. Üretimin amacı insan, insanın amacı üretim. Bunun yanıtını ben veremem, ama tercihimizi yaparım. Ben derim ki, üretimin amacı insan olmalı. İnsanın amacı ne? İşte politika bu. Biz, üretmek için üretmiyoruz ki deli gibi. Biz, üretimi bir amaç olmaktan çıkartıp, bir araca çeviriyoruz; ama ne üreteceğimizi politik alanda belirleyeceğiz. Yani ekonominin kendisi politikalar olacak.

Ahmet Haşim Köse : Sosyal bilimin merkezi sorunu toplum tanımı. Biliyoruz ki, bugün yeni bir liberal dönem yaşanıyor. Buna “Yeni liberalizm” deniliyor. Liberallerin de bir toplum tanımı var, Marksistlerin ya da eleştirel teorinin değişik katmanlarının da bir tanımı var. Bu ikisi arasında bıçak sırtı gibi bir ayırım yapmak gerekiyorsa, bir kere, liberal toplumda toplum, bir bireyler toplumu olarak karşımıza çıkıyor; yani liberalizmin öznesi birey.

Her sürecin içerisinde toplumsal ilişkiler kendisini yeniden kuruyor ve bunların bir bütünü olarak, toplumun farklı grupları, farklı farklı toplumlar, toplumsal ilişkiler, ondan temellenen bir sürü başka sosyolojik ilişkilerle birlikte bu toplum, bir çelişkiler alanı olarak karşımıza çıkıyor. Zaten sorun da, o çelişkiler alanının dinamiğini çözebilmek.

Bir mülkiyet toplumu olarak kapitalizmi anlamazsak, bugün yaşadığımız herhangi bir siyasal coğrafyada, o topluma ilişkin, ona hakikaten içeriden bakabilecek bir analiz yürütebilmemiz mümkün değil.

Marx’ın bize bıraktığı en önemli şey, belki de onun kural dediği bir yönelim, değersizleşme sürecidir. Neyi zenginleştiriyorsanız, kapitalizmin mantığında, onu aynı zamanda değersizleştirmeye başlıyorsunuz. Binlerce şey üretebiliyorsunuz ve o binlerce şeye ihtiyacı olan binlerce başka insanlar dünya siyasal coğrafyalarının bir yerlerinde yaşıyor; ama binlerce şeylerle binlerce ihtiyaç arasında herhangi bir organik köprü yok. Demek ki, aynı zamanda, üretilmiş olan binlerce şey sahipsiz olduğu için değersiz olmaya başlıyor. Kapitalizmin mantığı içerisinde, büyümekle değersizleşmek eşanlı, birbirini izleyen bir kovalamaca gibi bir şey. Büyük krizler de aynı zamanda değersizleşme süreçleri. Bunu artık sadece Marksist iktisatçılar söylemiyor; bütün standart iktisat kabul ediyor, uluslararası kuruluşlar kabul ediyor. “29 buhranı, dünya ekonomisinin gördüğü en büyük kriz” filan deniliyor ki, gerçekten öyle. Bir derinleşme süreci yaşadığımızı söyleyeyim. Gelecek yıllarda bunu daha fazla konuşacağız. Kriz kavramının kendisi krize dönüşecek.

Bir Türkiye anlatayım size.

Kamu açık veriyor, dış açık veriyor, emekçi sınıflar kendi geçimlerini sağlayamıyor, krizin yoğunlaştığı söyleniyor ve eğer kapitalizm süreceyse, bu kriz bir şekilde ödetilecektir. Bunun için, sosyal bilimin dehası olmak gerekmiyor. Bu krizden kim etkilenir ve kim öder; emekçi sınıflar ödeyecektir.

Vasıfsızlaşma ve hakikaten bir meslek grubunun giderek sıradan emekçi konumuna itildiği, kendi yaşamlarını çoğunlukla koşullu olarak sürdürebildiği bir duruma itilen bir mühendisin sınıf konumu ne olabilir? Artık bir orta sınıf öyküsü müdür bu, yoksa patlama haline gelmiş özel bir grup mudur?

Başka coğrafyaların nitelikli emekçileri artık bizi tehdit eder oldu.

Hindistan'ın bilgisayar mühendisleri dünyanın her tarafını tehdit ediyor artık. Yani sizin gibi, yine başka bir toplumun kapitalist üretim sürecinde eğitim görmüş, iş arayan, tabii ki umutları olan, kendisi için bir gelecek bekleyen insanlar başka halklarla karşılaşmaya başlayacaklar ki, kapitalizmin büyük krizleri zaten aynı zamanda halklar krizine dönüşür, birdenbire insanlar ötekileri görür.

Sanmayın ki, bu kriz bu kadar çok yoğunlaşırsa, elinizde pasaportlarla, doktora öğrencileriyle çağıracağız sizi. Orası da doymaya başlıyor. Doymaya başladıkça, coğrafyalar kendi içerisinde kapanmaya başlıyor ve kapanmaya başladıkça, insanlar sadece bir meslek eşitliği içerisinde birbirleriyle ücret pazarlığı yapmıyorlar, "Amerika'da daha fazla ücret, İngiltere'de daha fazla ücret"

denilmiyor. Çünkü Amerikalı artık, mühendisten öte, seni artık Türk olarak görmeye başlıyor; sen, onu artık Amerikalı olarak görmeye başlıyorsun, Hintliyi Hintli olarak görmeye başlıyorsun. Yani iktisadi olan bir sorun, artık toplumsallaşmaya, siyasallaşmaya, o tavrın içerisinde başka bir kimlikte sınırlar koymaya başlıyor.

O nedenle ben, özgür bir hareketlilik olarak mühendislik öyküsünün tekrarlanabileceğini sanmıyorum. Örneğin, bu topraklardan dünyaya bir mühendis ihraç eden bir -zaten bir universal etkinliğimiz yok- toplumsal motivasyon, başka toplumlara da kapılarını açmış yükselen bir refah kapitalizmi hiç beklemiyorum.

TMMOB ÜCRETLİ VE İŞSİZ MÜHENDİS, MİMAR, ŞEHİR PLANCILARI İZMİR YEREL KURULTAYI

PROGRAM

- 10:00 – 10:30 KAYIT
- 10:30 – 11:00 Açılış Konuşmaları
Ferdan ÇİFTÇİ-TMMOB İzmir İKK Sekreteri
Kadir DAĞHAN-TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi
- 11:00 – 12:30 Kapitalizmin Krizi, Toplumsal Sınıflar ve Değersizleşme
Prof. Dr. Ahmet Haşim KÖSE- AÜ Siyasal Bilgiler Fak.
Yrd. Doç. Dr. Serdal BAHÇE- AÜ Siyasal Bilgiler Fak.
- 12:30 – 13:30 Öğle Yemeği
- 13:30 – 14:30 TMMOB ve Üyeleri İçin Ücret Politikaları
TMMOB İzmir İKK Kriz Çalışma Grubu
- 14:45 – 15:45 Etkin Örgütlülük Araçları ve Sendikalaşma
Kaya Güvenç-TMMOB 36.-37. Dönem YK Bşk.
Alpaslan Savaş-Sendika Uzmanı
- 16:00 – 17:00 Serbest Kürsü

İletişim : EMO İzmir Şubesi www.izmir.emo.org.tr • izmir@emo.org.tr